

ВИСТУПИ НА ПЛЕНАРНОМУ ЗАСІДАННІ

Федоренко Владислав Леонідович, доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, завідувач кафедри державної служби та кадрової політики Національної академії державного управління при Президентові України

Конституційна реформа в Україні: пріоритети і перспективи

Сьогодні ставить перед Україною складні виклики і загрози, пов'язані з військово-політичною, соціально-економічною, гуманітарною кризою. Інструментарій для розв'язання цієї кризи добре відомий - консолідації громадянського суспільства та держави у протистоянні з зовнішньою агресією та системні й ефективні реформи при підтримці зарубіжних партнерів.

Нині не викликає сумнівів, що масштабні реформи, започатковані вищим керівництвом держави у 2014-2015 рр., отримують прискорення та завершений вигляд лише за умови проведення конституційної реформи. Йдеться про внесення змін до Конституції України, які дозволять удосконалити систему прав і свобод людини та їх гарантії, запровадити справедливе і неупереджене судівництво, а також провести реформу місцевого самоврядування та територіальної організації публічної влади на засадах децентралізації.

Як відомо, Конституція України є результатом і водночас визначальним складником національного конституціоналізму, під яким слід розуміти упорядковану сукупність (систему) історично сформованих ідеологічно - правових світоглядних поглядів на способи і методи ефективного регулювання конституційних правовідносин, об'єктивно сформовану систему конституційного права, систему конституційного законодавства, стрижнем якої виступає Основний Закон, систему конституційно-правової науки і освіти, а також усталену конституційну правотворчу та правозастосовну практику. У силу зазначеного, переосмислення назрілих проблем Конституції України і здійснення конституційної реформи має враховувати історію розвитку Основного Закону, її закономірності, здобутки та прорахунки.

Чинна Конституція України пройшла складний шлях становлення і розвитку, еволюціонуючи у контексті генези вітчизняного та зарубіжного, насамперед європейського конституційного права. Вона уособила в собі найкращі здобутки української теорії та практики конституціоналізму та стала першою загально визнаною в усьому світі вітчизняною конституцією незалежної Української держави. На відміну від Конституції Пилипа Орлика 1710 р., Конституції УНР 1918 р., інших конституційних актів доби національно визвольних змагань 1917-1921 рр, Акта відновлення Української Держави, виголошеного у 1941 р. у м. Львові та низки українських радянських конституцій, Конституція України ефективно діяла впродовж тривалого часу самостійного і незалежного існування нашої держави (1996-2015 рр.).

Разом із тим, Конституція України, починаючи із 1996 року стала «живою конституцією», яка регулює реальні, а не вдавані правовідносини у державі. Помітним є й прагнення політиків і державних діячів реформувати Основний Закон відповідно до вимог і викликів часу та із огляду на його державотворчий і правотворчий потенціал. Про це свідчить і генезис Конституції України.

Історію розроблення, прийняття, реалізації та модернізації Конституції України, а також генезису конституційного законодавства за часів незалежності України можна умовно поділити на п'ять основних періодів:

- перший період (1990 - 1996 роки) ознаменувався здобуттям незалежності України, утворенням основ конституційного законодавства (перші закони про вибори і референдуми, про об'єднання громадян та ін.) та складним процесом підготовки і прийняття Конституції України 1996 року, яка стала визначальним правовим актом для розбудови громадянського суспільства та правової держави;

- другий період (1996-2004 роки) став періодом реалізації Конституції України 1996 рік, коли більшість її положень були втілені в системі чинного конституційного законодавства та у конституційній правозастосовній практиці (запровадження інституту омбудсмана, утворення конституційної юстиції та створення Конституційного Суду України, розвиток місцевого самоврядування тощо);

- третій період (2004-2010 роки) позначився «Помаранчевою революцією», процесом внесення змін і доповнень до Конституції України (конституційною реформою) щодо утворення парламентсько-президентської республіки і пропорційної виборчої системи при обранні парламентаріїв, масштабною конституційною кризою 2007-2010 років і пошуком легітимних шляхів удосконалення розбалансованого Основного Закону, зокрема, створення Національної конституційної ради (2007-2010 роки) і підготовка проекту «Конституції В.А. Ющенка», який із різних причин залишився поза увагою парламентаріїв;

- четвертий період (2010-2013 роки), період т. з. «конституційної контрреформи» позначився визнанням 30 вересня 2010 року рішенням Конституційного Суду України № 20-рп неконституційності Закону України «Про внесення змін до Конституції України» від 8 грудня 2004 року та поверненням чинності Конституції України у редакції 28 червня 1996 року, приведенням системи конституційного законодавства у відповідність до цієї редакції Конституції, побудовою «суперпрезидентської» республіки за часів В.Ф. Януковича, а також масштабною, хоча й безрезультатною роботою Конституційної Асамблеї в 2012-2013 року щодо модернізації Основного Закону;

- п'ятий період (2013 рік - донині) ознаменувався формуванням українців як політичної нації під час Євромайдану 2013 р. та Революції Гідності 2014 р., поверненням дії окремих положень Конституції України у редакції 2004 року, анексією РФ Криму та загостренням військово-політичної ситуації в окремих районах Донецької та Луганської областей, започаткуванням роботи тимчасової спеціальної комісії Верховної Ради України VII скликання щодо напрацювання

пропозицій про внесення змін до Основного Закону, прийняттям низки суперечливих законів («Про очищення влади», «Про об'єднання територіальних громад» та ін.), позачерговими виборами Президента України та народних депутатів України у 2014 р., формуванням проєвропейської парламентської коаліції «Європейська Україна» та нового Уряду України, що анонсував проведення в Україні масштабних реформ, а також започаткуванням у 2015 р. роботи Конституційної комісії та прийняттям 31 серпня 2016 року в першому читанні президентського законопроекту про внесення змін до Конституції України щодо децентралізації (реєстр. № 2217а).

Проведення конституційної реформи дозволить завершити масштабні трансформації системи державної влади та місцевого самоврядування. Зокрема, у разі затвердження парламентом у грудні поточного року законопроекту про внесення змін до Конституції України щодо децентралізації, нагальним стане прийняття нової редакції законів України «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про столицю України - місто-герой Київ», а також проекту нового Закону України «Про префектів» тощо. Останній на сьогодні успішно розробляється в Мінрегіонбуді.